

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра фізики твердого тіла

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан фізичного факультету ХНУ
імені В.Н. Каразіна

Оуслан БОВК

“ _____ ” 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Сучасні методи досліджень в фізиці»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ *другий (магістерський)* _____
галузь знань _____ *10 Природничі науки* _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ *104 Фізика та астрономія* _____
(шифр і назва)
Освітня програма _____ освітньо-професійна – фізика _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ *за вибором* _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ *фізичний* _____

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою фізичного факультету

“ 30 ” серпня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

канд. фіз.-мат. наук, професор, професор Бадіян Є.Ю.

Програму схвалено на засіданні кафедри фізики твердого тіла

Протокол № 7 від 28 серпня 2023 року

Завідувач кафедри

Золтан ЗИМАН

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної) програми
(керівником проектної групи) _ освітньо-професійна

(назва освітньої програми)

Гарант освітньої (професійної) програми

(керівник проектної групи)

Золтан ЗИМАН

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією фізичного факультету

Протокол № 7 від 29 серпня 2023 року

Голова методичної комісії

МАКАРОВСЬКИЙ

(підпис)

Микола

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Сучасні методи досліджень в фізиці» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напряму) **104 Фізика та астрономія**

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мета: оволодіти знаннями та практичними навиками техніки фізичного експерименту.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Завдання: вивчити матеріал в рамках робочої програми спецкурсу.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: можливості оптичних мікроскопів їх граничне збільшення, роздільна здатність, способи вимірювання та регулювання температури, вимірювання твердості і мікротвердості;

вміти: приготувати зразки для досліджень структури поверхні за допомогою оптичних мікроскопів, визначати характеристики цієї структури, визначати мікротвердість і твердість зразків, використовувати різні насоси для досягнення різного рівня вакууму і вимірювання ступеня розрядження.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
За вибором
Денна форма навчання
Рік підготовки
2-й
Семестр
3-й
Лекції
36 год.
Практичні, семінарські заняття
–
Курсова робота
1
Самостійна робота
54 год.

2. Тематичний план навчальної дисциплін

- Тема 1. Сучасні методи вимірювання температури (термометри, контактні термометри, термопари, термометри опору, оптичні пірометри та ін.).
- Тема 2. Методи досліджень фазових перетворень. Термічний аналіз. Диференційно-термічний аналіз.
- Тема 3. Дилатометричні дослідження.
- Тема 4. Методи оптичних досліджень за допомогою цифрових камер.
- Тема. 5. Методи дослідження структури та субструктури поверхні кристалічних зразків за допомогою оптичних методик.
- Тема 6. Колірні орієнтаційні карти від поверхні зразків. Візуалізація структурних та субструктурних неоднорідностей на поверхні зразків.
- Тема 7. Дослідження вмісту домішок та її розподіл на поверхні моно- та полікристалічних зразків за допомогою лазерної методики.
- Тема 8. Сучасні методи визначення механічних характеристик твердих тіл.
- Тема 9. Дослідження виникнення та розвитку дислокаційної структури на поверхні кристалічних зразків за допомогою лазерної методики.
- Тема 10. Різні методи визначення твердості кристалічних зразків. Способи навантаження і типи індентерів.
- Тема 11. Експериментальні методи визначення мікротвердості. Прилади для визначення мікротвердості.
- Тема 12. Методи склерометричних досліджень.
- Тема 13. Рентгенографічні дослідження дефектної структури кристалів, параметрів кристалічної ґратки та кристалографічної орієнтації зразків.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин		
	Денна форма		
	Усього	у тому числі	
лекції		С.р.	
1	2	3	4
Тема 1	4	2	3
Тема 2	7	4	5
Тема 3	4	2	3
Тема 4	7	4	5
Тема 5	7	4	6
Тема 6	4	4	6
Тема 7	8	2	3
Тема 8	7	2	3
Тема 9	7	2	5
Тема 10	9	2	3
Тема 11	4	2	3
Тема 12	4	2	3
Тема 13	4	4	6
Усього годин	54	36	54

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Сучасні способи вимірювання та регулювання температури	6
2	Одержання та обробка колірних орієнтаційних карт	8
3	Техніка склерометричних досліджень	8
4.	Сучасні методи комп'ютерної металографії.	10
5.	Сучасні методи вимірювання твердості та мікротвердості зразків	4
6.	Використання лазерного випромінювання для виявлення деформаційного рельєфу.	12
7.	Сучасні методи термічної обробки металів та сплавів	6
	Разом	54

6. Методи контролю

1. Поточний контроль, перевірка контрольної роботи.

7. Схема нарахування балів

Підсумковий семестровий контроль при проведенні заліку

Поточний кнтроль,	контрольна робота	залікове завдання	Сума балів
10	10	80	100

8. Схема нарахування балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	оцінка
	90 – 100
70-89	відмінно
50-69	добре
1-49	задовільно
	незадовільно

9. Рекомендована література

Базова література

1. Азнаурян І.О. Фізика та фізичні методи дослідження матеріалів: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2007. – 250 с.
2. Поплавко Ю. М. Фізика твердого тіла : підручник. В 2-х томах. / Ю. М. Поплавко. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. – Том 1: Структура, квазічастинки, метали, магнетики. – 415 с.
3. Основи матеріалознавства. Частина 1. Властивості матеріалів та методи їх дослідження. Конспект лекцій для студентів хімічного факультету / Укладачі: Юрченко О.М., Кормош Ж.О., Парасюк О.В. – Луцьк: Вежа-друк. – 44 с.

Допоміжна література

4. Бадіян Є.Ю., Тонкопряд А.Г., Шурінов Р.В.. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з фізичного матеріалознавства: дослідження механізмів пластичної деформації полікристалів за допомогою оптоелектронних методик. - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. - 34 с.

5. Богданов В.В. Методичні вказівки до лабораторного практикуму «Експериментальні методи дослідження релаксаційних процесів у кристалічних об'єктах». – Вид. ХНУ ім. В.Н.Каразіна. – 2003, 39 стор.

6. Патент на винахід № 89743 Україна, МПК G01B 11/16. Спосіб контролю орієнтаційних змін у кристалічних матеріалах *in situ* в процесі зовнішнього впливу / Бадіян Є.Ю., Тонкопряд А.Г., Шеховцов О.В., Шурінов Р.В.; заяв. і патентовласник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – № а 2009 06455; заявл. 22.06.09; опубл. 25.02.10, Бюл. №4.

7. Патент на винахід № 104249 Україна, МПК (2013.01), G01N 21/00, G01N 33/20 (2006.1). Спосіб візуалізації орієнтаційної неоднорідності та морфології поверхні монокристала або окремих зерен полікристала / Бадіян Є.Ю., Тонкопряд А.Г., Шеховцов О.В., Шурінов Р.В., Зетова Т.Р., Казачкова К.С.; Заяв. і патентовласник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – № а 2012 14845; заявл. 24.12.12.; опубл. 10.01.14, Бюл. №1.

8. Патент на винахід № 126409 . Спосіб визначення вмісту домішки та розподілу областей з домішкою на поверхні досліджуваного кристалічного зразка. Автори: Вовк Р.В., Бадіян Є.Ю., Тонкопряд А.Г., Шурінов Р.В (а 2020 01 981) МПК G01N 21/29 (2006/01). Опубл. 28.09.2022, Бюл. №39

Приклад залікового завдання

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет *фізичний*

Спеціальність *104-фізика та астрономія*

Семестр 3

Форма навчання *денна*

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): *магістр*

Навчальна дисципліна: « Сучасні методи досліджень в фізиці»

ЗАЛІКОВЕ ЗАВДАННЯ № 1

1. Методи досліджень фазових перетворень. (30 балів).
2. Мікротвердість і твердість зразків. Прилади для визначення мікротвердості і твердості зразків. (20 балів).
3. Рентгенографічні дослідження структури зразків. (30 балів).

Затверджено на засіданні кафедри фізики твердого тіла

протокол № _____ від _____

Завідувач кафедри _____ (З.З.Зиман)

Екзаменатор _____ (Є.Ю. Бадіян)